

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

MD ./.. Allmän åklagare **ang. involverande av en underårig i brottslighet m.m.**

Riksåklagaren har förelagts att svara på MD:s överklagande. Följande anför.

Min inställning

Jag bestrider ändring av hovrättens dom och avstyrker prövningstillstånd i målet.

Bakgrund

MD är mot sitt nekande dömd för involverande av underårig i brottslighet vid tre tillfällen och för ringa stöld vid samma tre tillfällen. Påföljden har bestämts till fängelse i tre månader. Gärningarna består i att hon tillsammans och i samförstånd med sin 16-åriga dotter eller med annan har begått ringa stöld och då involverat både den 16-åriga dottern och en 13-årig dotter i stölderna.

Överklagande

MD har yrkat att Högsta domstolen ska frikänna henne från ansvar för involverande av underårig i brottslighet och, under alla förhållanden, sätta ned påföljden.

Som grund för prövningstillstånd har hon gjort gällande att det behövs rättslig vägledning i fråga om vad som utgör den brottsliga gärningen vid involverande av underåriga i brott samt i frågorna om bevisprövning, art och straffvärde.

Min bedömning

Straffbestämmelsen om involverande av en underårig i brottslighet

Den som för brott eller brottslig verksamhet anlitar, betalar, instruerar eller överlämnar egendom till någon som inte har fyllt arton år och därigenom, eller på annat liknande sätt, involverar honom eller henne i brottet eller den brottsliga verksamheten, döms enligt 16 kap. 5 a § första stycket brottsbalken för *involverande av en underårig i brottslighet* till fängelse i högst fyra år. Detta gäller även om den som begår en sådan gärning inte haft uppsåt till men varit oaktksam beträffande omständigheten att den andra personen inte fyllt arton år.

Om involverandet med hänsyn till den ringa skillnaden i ålder eller utveckling mellan den som har begått gärningen och den andra personen eller annars är uppenbart mindre allvarligt, ska enligt andra stycket i straffbestämmelsen inte dömas till ansvar.

Straffbestämmelsen infördes den 1 juli 2023. Bakgrunden var att unga bedömdes i större utsträckning än tidigare i dag dras in och utnyttjas i verksamhet som bedrivs av kriminella nätverk, vilket i sin tur bedömdes riskera att leda till en återväxt av kriminella och till en ny generation av unga som fostrats in i allvarlig brottslighet, vilket är skadligt på samhällsnivå. Även skadligheten för enskilda som drabbas av brott som begås av personer som på detta sätt dragits in i kriminalitet samt för de unga som utför brotten lyftes fram. Bland annat mot denna bakgrund bedömdes det angeläget att markera samhällets avståndstagande och att minska risken för att unga börjar begå brott och involveras i en livsstil som präglas av brottslighet. Syftet var att straffbestämmelsen ska omfatta vilken brottslighet som helst som den unge dras in. (Se prop. 2022/23:53 s. 79.)

Straffbestämmelsen utformades för att omfatta sådana åtgärder av mer allmän natur som leder till att unga dras in i brottslighet som någon annan står bakom. Det är inte en förutsättning för straffansvar att unga involveras i brottslighet mot sin vilja med tanke på att skyddsintresset för straffbestämmelsen primärt är samhällets intresse att unga inte dras in i kriminalitet snarare än den unges eget intresse att inte bli involverad. (Se a. prop. s. 82.)

Att den unge av fri vilja och kanske till och med på eget initiativ deltar i brottslighet utesluter inte ansvar för den som genom någon sådan åtgärd som omfattas av straffbestämmelsen kan sägas ha involverat den unge i brottslig verksamhet. Tvång, vilseledande, övertalning eller liknande krävs inte, även om också sådana situationer kan omfattas. Straffbestämmelsen kan överträdas såväl genom handling som genom underlåtenhet. Ansvar för underlåtenhet förutsätter dock att gärningspersonen befinner sig i en så kallad garantställning. Därutöver bör dock den som accepterar att någon under 18 år deltar i brott eller brottslig verksamhet som han eller hon är del av beroende på omständigheterna många gånger kunna hållas ansvarig för att ha involverat den unge i verksamheten genom handling. (Se a. prop. s. 83.)

Att någon involverat den unge genom att lämna instruktioner för brott eller brottslig verksamhet innebär att anvisningar, direktiv etc. till den unge som avser dennes agerande i brottsligt hänseende omfattas. Att överlämna egendom genom att förse, tillhandahålla eller liknande, en ung person med föremål att användas för brott eller brottslig verksamhet träffas också. (Se a. prop. s. 144.)

Involverande av en underårig i brottslighet kan ibland samtidigt utgöra andra brott, t.ex. stämpling eller anstiftan enligt 23 kap. 2 och 4 §§ BrB. Om de båda brotten har olika skyddsintressen ska dömas för båda brotten i konkurrens. Skyddsintresset bakom involverandebrottet är samhällets intresse av att barn inte dras in i kriminalitet. Brottet är inte riktat mot den unga personen och den personen anses inte vara målsägande. Samtidigt involverande av flera unga

personer i brottslighet torde bedömas som endast ett brott eftersom skyddsintresset inte är de aktuella unga personerna och brottet inte riktas mot dem. (Se Bäcklund m.fl., Brottbalkskommentaren, [18 november 2025, JUNO], kommentaren till 16 kap. 5 §, under rubrikerna Bakgrund respektive Konkurrensfrågor.)

Att straffskalan sträcker sig till fyra års fängelse medger att straffvärdet i det enskilda fallet kan sättas högre än det som följer av sådan brottslighet som den unge gjort sig skyldig till efter att ha involverats, i vart fall när det är fråga om en mindre allvarlig gärning från den unges sida. Någon korrelation behöver alltså inte råda mellan straffvärdet för att ha involverat en ung person i brottslighet och den aktuella brottslighetens straffvärde även om den som involverar någon i allvarlig brottslighet – allt annat lika – bör straffas hårdare än den som involverar någon i mindre allvarlig brottslighet. Med tanke på allvaret i att involvera unga personer i brott eller brottslig verksamhet kan det i vissa fall vara motiverat att straffet blir högre än det som gäller för ett eventuellt ansvar för t.ex. anstiftan eller stämpling. Straffvärdet ska som utgångspunkt styras av i vilken grad eller omfattning en åtgärd medfört att en ung person har involverats i brott eller brottslig verksamhet. Att man under en längre tid eller vid upprepade tillfällen eller med otillbörliga medel på olika sätt involverar en person under 18 år i brottslighet är betydligt allvarligare i straffvärdehänseende än om det är fråga om en mindre genomgripande åtgärd vid ett enstaka tillfälle. Åldern på den som involveras är också av betydelse; ju yngre den involverade personen är desto allvarligare bör brottet bedömas. Likaså talar förhållandet att flera unga involveras för ett högre straffvärde än om gärningen endast avser en person. Vid allvarligare gärningar kan det många gånger vara motiverat att med hänsyn till brottslighetens art bestämma påföljden till fängelse, t.ex. om någon i mycket låg ålder har involverats eller om involveringen skett med inslag av tvång, vilseledande, övertalning eller liknande. Styrkan i fängelsepresumtionen måste emellertid bestämmas av omständigheterna i det enskilda fallet. (Se a. prop. s. 146.)

MD ska dömas för involverande av underårig i brottslighet

Det är genom den bevisning som lagts fram i målet klarlagt att MD, som är en vuxen förälder, vid samtliga tre stöldtillfällen till sina döttrar, som inte fyllt arton år, har överlämnat varor som sedan tillgripits ur butikerna. Det är även klarlagt att hon vid ett av stöldtillfällena (åtalspunkten 3.2) har pekat ut en vara som det underåriga barnet sedan har tagit med sig ut ur butiken och att hon därmed har instruerat ett underårigt barn att begå brott. Hennes handlande visar att det är hon som styr över händelseförloppen och att hon ligger bakom stölderna. Det är inte frågan om brott som de underåriga personerna har begått på eget initiativ. MD:s handlande har medfört att barnen har involverats i stöldbrotten. Hon ska därför dömas för involverande av underåriga i brott i tre fall och dessutom för ringa stöld i tre fall.

Straffskalan för involverande av en underårig i brott är fängelse i högst fyra år. Straffvärdet påverkas i det här fallet av att ett av barnen som involverats i stöldbrotten har varit yngre än straffbarhetsåldern, att det rör sig om flera fall av

involverande och att mer än en underårig person har involverats. Dessutom bör det inverka straffskärpande att MD har involverat sina egna barn. Det samlade straffvärdet är enligt min uppfattning högre än tre månader. MD, som dömts för upprepade tillgreppsbrott under många år, har återfallit i stöldbrottslighet omedelbart efter villkorlig frigivning och alltså under pågående prøvotid. Detta utgör skäl för att döma henne till ett fängelsestraff.

Prövningstillstånd

Enligt 54 kap. 10 § första stycket 1 rättegångsbalken får prövningstillstånd meddelas om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen (prejudikatdispens). För att bevilja prövning enligt denna punkt krävs alltså att ett avgörande av Högsta domstolen blir av generell betydelse för bedömningen av framtida mål som innehåller liknande frågeställningar. Den enskildes intresse av att få till stånd en prövning i Högsta domstolen kan inte föranleda prövningstillstånd på denna grund.

Varje år listar Åklagarmyndigheten och Ekobrottsmyndigheten gemensamt ett antal aktuella prejudikatfrågor till ledning för vilka rättsliga områden som från åklagarsynpunkt bör prioriteras. I listan över prioriterade prejudikatfrågor för år 2025 uppmärksammas brottet involverande av en underårig i brott under rubriken som avser ny lagstiftning där utvecklingen av praxis bör bevakas.

Åklagarmyndighetens utvecklingscentrum, som inom ramen för sitt ansvar för omvärldsbevakning har följt utvecklingen av hovrättspraxis när det gäller involverandebrottet, har uppgett att de inte uppmärksammat några problem i fråga om enhetlighet när det gäller det straffbara området. Den praxis som finns avser huvudsakligen situationen att någon har anstiftat en underårig person att begå mycket allvarliga brott, men det finns också ett antal tingsrättsavgöranden där föräldrar har instruerat underåriga barn att begå stölder och då dömts för involverandebrottet. Hovrättspraxis tycks helt enhetlig i konkurrensfrågor, då domstolarna i förekommande fall med hänvisning till att det är fråga om skilda skyddsintressen dömer i konkurrens. Ingenting i hovrättspraxis tyder heller på att frågan om subjektiv täckning, vare sig i förhållande till handlandet eller till den underåriges ålder, är ett problem vid tillämpningen. Detsamma gäller frågan om utrymmet för ansvarsfrihet.

Däremot saknas det enligt Utvecklingscentrum enhetliga uttalanden från hovrätterna om hur straffvärdebedömningen för involverandebrottet ska göras. En del hovrätter har vid straffmätningen utgått från minimistraffet för brottet som barnet involverats i medan andra inte haft denna utgångspunkt. Det har utvecklats en viss enhetlighet vid straffmätningen av innebörd att förekomsten av tvång, den underåriges låga ålder (särskilt om barnet inte är straffmyndigt) och ett allvarligt grundbrott som barnet utfört har lett till strängare straff. Däremot har domstolarnas bedömningar inte varit entydiga heller i frågan om artvärde.

Med avstamp i de iakttagelser som Utvecklingscentrum har gjort och efter genomgång av aktuell praxis, är det min bedömning att det inte i nuläget finns något behov av vägledning i frågorna om det straffbara området, subjektiv

täckning, konkurrens eller ansvarsfrihet men att det däremot finns ett behov av vägledning i frågorna om straffvärde och påföljdsval.

När det gäller påföljdsfrågan, bedömer jag dock att det överklagade målet inte är lämpligt som prejudikat. Skälet för det är att straffet som dömts ut är lågt i förhållande till att det är frågan om flera gärningar, två fall av involverande av en inte straffmyndig underårig och att involverandet rör egna barn. Ramen för processen är enligt min uppfattning för snäv för att fullt ut kunna ge den vägledning som behövs för framtida rättstillämpning. Målet är, med hänsyn till omständigheterna som har betydelse för påföljdsvalet, inte heller lämpligt för att ge vägledning i frågan om hur artvärdesbedömningar ska göras. Vidare avser den absoluta majoriteten av åtal för involverande av en underårig i brottslighet involveranden i mycket allvarlig brottslighet och det är med utgångspunkt i ett sådant mål som Högsta domstolens vägledning skulle vara till nytta för den framtida rättstillämpningen.

Av det skälet avstyrker jag att prövningstillstånd meddelas i målet.

Bevisuppgift och handläggning

Om prövningstillstånd meddelas ber jag om att få återkomma med bevisuppgift. Målet kan vid ett prövningstillstånd avgöras utan huvudförhandling.

Eva Thunegard

Eva Bloch

Kopia till

Kammaråklagare Johanna Andersson.
Åklagarkammaren i Borås (AM-67782-23).
Utvecklingscentrum.